

41. ZBOROVANJE
SLOVENSKIH ZGODOIVNARK IN ZGODOVINARJEV

**ČLOVEK V
DRUŽBENEM IN
NARAVNEM OKOLJU
V ZGODOVINSKI
PERSPEKTIVI**

POSAVSKI MUZEJ
BREŽICE, GRAD BREŽICE,
1. IN 2. OKTOBER 2025

ZVEZA ZGODOVINSKIH
DRUŠTEV SLOVENIJE

Zborovanje organizira Zveza zgodovinskih društev Slovenije, v sodelovanju s Posavskim muzejem Brežice, z Oddelkom za zgodovino Filozofske fakultete UL, s programsko skupino Slovenska zgodovina (ARIS P6-0235), z Znanstveno-raziskovalnim središčem Koper, s programsko skupino Sredozemlje in Slovenija (ARIS P6-0272) ter z Inštitutom za novejšo zgodovino.

Uredništvo zbornika izvlečkov: dr. Žiga Zwitter, dr. Dragica Čeč, dr. Kornelija Ajlec

Človek v družbenem in naravnem okolju v zgodovinski perspektivi. 41. zborovanje slovenskih zgodovinarov in zgodovinarjev (zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije). Zbornik izvlečkov.

Izdala Zveza zgodovinskih društev Slovenije, <https://zzds.si/>
zanjo: dr. Dragica Čeč, predsednica ZZDS
Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
Slovenija

Organizacijski odbor Zborovanja: dr. Dragica Čeč, dr. Žiga Zwitter, dr. Kornelija Ajlec, mag. Ana Marija Lamut, Alenka Černelič Krošelj

Ljubljana, 2025

Publikacijo so recenzirali anonimni recenzenti.

Avtorice in avtorji so odgovorni za vsebinsko in jezikovno ustreznost besedil.

Trajanje posameznih referatov in predstavitev monografij je **15 minut**; čas, ki je v panelu na voljo poleg tega, je namenjen diskusiji o vseh referatih, s katero se zaključi vsak panel.

Trajanje vabljenih predavanj je **30 minut**; sledi **15 minut** diskusije.

Razen v primeru vabljenih predavanj in plenarne okrogle mize sta v istem časovnem okviru zaporedno navedena po dva panela. To pomeni, da potekata vzporedno.

PROGRAM ZBOROVANJA

SREDA, 1. OKTOBER 2025

REGISTRACIJA

8:45–9:30

SLOVESNO ODPRTJE

9:35–9:55

41. ZBOROVANJA

SLOVENSKIH ZGODOVINARK
IN ZGODOVINARJEV, VITEŠKA
DVORANA

**VABLJENO PREDAVANJE, VITEŠKA
DVORANA**

akad. prof. dr. PETER ŠTIH,
*Oddelek za zgodovino FF UL ter
Slovenska akademija znanosti in
umetnosti*

10:00–10:45

**POKRISTJANJENJE IN Z NJIM POVEZANE
DRUŽBENE SPREMEMBE NA PRIMERU
KARANTANCEV**

Odmor

10:45–11:00

1. UPRAVLJANJE Z ŽIVALMI – UPRAVLJANJE Z VODAMI: V DRUŽBENIH KONTEKSTIH V ZGODOVINI **11:00–12:10**
MALI AVDITORIJ

Moderator: dr. ŽIGA ZWITTER, Oddelek za zgodovino FF UL

1.1 *Živinorejske tehnike v Kobilarni Lipica v 17. stoletju*, TADEJ PAVKOVIĆ, mag., doktorski študent

1.2 *“Živali ne poznajo meja”: mednarodno sodelovanje lovskih in ribiških organizacij v času hladne vojne*, dr. URŠKA STRLE, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper in Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU

1.3 predstavitev monografije: *Marta Rendla (ur.), 2024: Potenciali in upravljanje vodá: med preteklostjo in sedanjostjo*, dr. MARTA RENDLA, INZ

2. SPREMINJANJE DRUŽBENOGOSPODARSKIH RAZMER, SPREMINJANJE DOJEMANJA OKOLJA – SPREMINJANJE ŽIVLJENJSKEGA SLOGA V 19. IN 20. STOLETJU **11:00–12:10**
POROČNA SOBA

Moderatorica: dr. URŠKA BRATOŽ, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

2.1 *Spremembe percepcije naravnega okolja skozi prizmo pomanjkanja v času prve svetovne vojne: šolstvo in ukrepi oblasti*, ŠTEFAN HADALIN, mag., doktorski študent, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

2.2 *Med zmožnostjo in idejo: prehranski imaginarij Dravske banovine*, TEREZA PREŠEREN, mag., doktorska študentka

2.3 *Pomen šolskega vrta v prvi polovici 20. stoletja*, dr. BRANKO ŠUŠTAR, muzejski svetnik v pokoju

Kosilo

12:10–13:30

3. ZGODOVINA POPLAV NA SLOVENSKEM OD 19. STOLETJA DO DANES

13:30–15:15

POROČNA SOBA

Moderatorka: dr. META REMEC, INZ

3.1 *Povodnji na Ljubljanskem barju tekom druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja*, dr. NATAŠA HENIG MIŠČIČ, INZ

3.2 *Poplave na Slovenskem v času prve Jugoslavije*, dr. IVAN SMILJANIČ, INZ

3.3 *Poplave v Sloveniji leta 1948 in njihove posledice za kmetijska podjetja in ekonomije na Ljubljanskem barju*, dr. LEV CENTRIH, Oddelek za zgodovino FHŠ UP in INZ

3.4 *Stoletne poplave v Sloveniji leta 1990*, dr. MARTA RENDLA, INZ

3.5 *Soočanje Slovenije s poplavami po letu 1991*, dr. DUNJA DOBAJA, INZ

4. POSAMEZNIKI V SKUPNOSTI: PRESTIŽ, KOLEKTIVNA SOLIDARNOST IN NEVARNOSTI

13:30–15:15

MALI AVDITORIJ

Moderatorka: dr. MARIJA POČIVAVŠEK, MNZC

4.1 *Vremenska magija, predstave in čarovniški procesi*, dr. MATEVŽ KOŠIR, ARS

4.2 predstavitev monografije: *Matevž Košir, 2024: "Demonski ples na Kleku": ribniški čarovniški procesi v zgodovinskem okviru*, dr. MATEVŽ KOŠIR, ARS

4.3 *Družbena vloga Adelme von Vay, velike humanitarke, zdravilke, svetovljanke in pisateljice*, mag. ALEKSANDRA BOLDIN, Gimnazija Slovenske Konjice in Zgodovinsko društvo Konjice

4.4 *Medgeneracijski odnosi, družbeni prestiž in cesarska milost v zgodnjem novem veku: umor žene med izjemnim in tipičnim*, dr. DRAGICA ČEČ, Inštitut za zgodovinske študije ZRS KOPER

Odmor

15:15–15:45

**5. DIGITALNO ZGODOVINOPISJE: PODATKOVNE
BAZE-PREGLEDOVALNIKI-ANALIZE**

15:45–17:15

MALI AVDITORIJ

Moderator: dr. IVAN SMILJANIČ, INZ

5.1 *Avtomatizirana analiza srednjeveških notarskih listin s pomočjo umetne inteligence*, dr. MASSIMO SBARBARO, s. p.

5.2 *Zapisniki razprav kranjskega deželnega zbora (1861–1913) in narodnega predstavništva v prvi Jugoslaviji (1919–1939)*, dr. ALENKA KAVČIČ, FRI UL

5.3 *Pregledovalnik zapisnikov parlamentarnih razprav kranjskega deželnega zbora (1861–1913) in narodnega predstavništva v prvi Jugoslaviji (1919–1939)*, dr. ALENKA KAVČIČ, FRI UL

5.4 *Korpus sPeriodika*, FILIP DOBRANIČ, INZ

**6. INFRASTRUKTURA V ALPAH: OD ZAMIŠLJANJA
DO IZVEDBE**

15:45–17:15

POROČNA SOBA

Moderatorica: dr. KORNELIJA AJLEC, Oddelek za zgodovino FF UL

6.1 *Alpska rečna krajina in hidroenergetska infrastruktura: hidroelektrarne v Zgornjesavski dolini in Radovljiški kotlini na začetku 20. stoletja*, SARA ŠIFRAR KRAJNIK, mag., doktorska študentka, INZ

6.2 *O percepcijah razmerij med človekom in naravo na podlagi primera hidroelektrarne Trnovo*, dr. JANJA SEDLAČEK, INZ

6.3 *Projekti visokogorskih turističnih središč v slovenskih Alpah po drugi svetovni vojni*, dr. PETER MIKŠA, Oddelek za zgodovino FF UL, in dr. MATIJA ZORN, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Odmor

17:15–17:25

**ZBOR ČLANIC IN ČLANOV
ZVEZE ZGODOVINSKIH
DRUŠTEV SLOVENIJE**
MALI AVDITORIJ

17:25–18:50

ali

**OGLED VODOVODNEGA
STOLPA BREŽICE**

17:25–18:50

**VABLJENO PREDAVANJE, MALI
AVDITORIJ**

19:00–19:45

prof. dr. BORIS GOLEC,
Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC
SAZU

**ADAM BOHORIČ IN JURIJ DALMATIN MED
POSAVJEM, LJUBLJANO IN NEMŠKIM
PROSTOROM: DOLGOTRAJNE ZMOTE IN
NOVA SPOZNANJA**

Pogostitev v Posavskem muzeju Brežice

19:45

PROGRAM ZBOROVANJA

ČETRTEK, 2. OKTOBER 2025

REGISTRACIJA

8:00–8:25

VABLJENO PREDAVANJE, MALI
AVDITORIJ

8:30–9:15

dr. META REMEC,
Inštitut za novejšo zgodovino

RAZISKOVANJE OKOLJSKE ZGODOVINE:
LOKALNI PRISTOPI IN GLOBALNE
VSEBINE

Odmor

9:15–9:45

7. MED STRAHOM IN POGUMOM: SAMOMOR KOT SIMPTOM IN ODSEV PROSTORA IN ČASA

9:45–11:30

POROČNA SOBA

Moderator: ŠTEFAN HADALIN, mag., doktorski študent, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

7.1 Diskurzi o samomoru v 19. stoletju: primeri iz tržaškega urbanega prostora, dr. URŠKA BRATOŽ, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

7.2 Samomor v dojemanju slovenske družbe od 19. stoletja do druge svetovne vojne skozi spomine, dr. IRENA SELIŠNIK, Oddelek za zgodovino FF UL

7.3 Pogledi na partizanske samomore v socialistični Jugoslaviji, dr. IVAN SMILJANIČ, INZ

7.4 Vaške zdrahe, ljubosumje in družinske tragedije: samomor v mikrozgodovinski perspektivi, dr. META REMEC, INZ

7.5 Samomor in žensko duševno zdravje: psihiatrične diagnoze in obravnava žensk v Sloveniji (1910–1945), dr. ANA CERGOL PARADIŽ, Oddelek za zgodovino FF UL

8. URBANA ZGODOVINA SREDNJEGA IN ZGODNJEGA NOVEGA VEKA

9:45–11:30

MALI AVDITORIJ

Moderatorica: dr. DRAGICA ČEČ, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

8.1 Statuta Communis Iustinopolis (1423): nova kritična izdaja in možnosti raziskovanja, dr. JOSIP BANIČ, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

8.2 Skrb za urbani in primestni prostor v statutih mest severozahodne Istre (Trst, Milje, Koper, Izola in Piran, 13. do 18. stoletje), dr. DARJA MIHELIČ, red. prof. in znan. svet. v pokoju

8.3 Poizkus predstavitve življenja koprškega plemstva na podlagi koprške vicedominske knjige št. 60 (1550–1557), URBAN OREL, mag., doktorski študent, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

8.4 Požari in oblikovanje požarne varnosti v mestih na Kranjskem do konca 18. stoletja, VANJA RUPNIK, mag., ARS

Odmor

11:30–11:45

9. KRAŠKE JAME IN NJIHOV ZGODOVINSKI POMEN 11:45–12:55
MALI AVDITORIJ

Moderatorica: dr. KORNELIJA AJLEC, Oddelek za zgodovino FF UL

9.1 *Obiskovanje jam: najstarejša "turistična" dejavnost na Slovenskem*, dr. PETRA KAVREČIČ BOŽEGLAV, Oddelek za zgodovino FHŠ UP

9.2 *Kataster jam kot vir zgodovinskih informacij*, dr. JURE TIČAR in dr. MATIJA ZORN, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, ter dr. PETER MIKŠA, Oddelek za zgodovino FF UL

9.3 *Terensko preučevanje potencialnih (po)vojnih grobišč v kraških jamah*, dr. JURE TIČAR in dr. MATIJA ZORN, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, ter dr. PETER MIKŠA, Oddelek za zgodovino FF UL

10. OGLEDOVANJE, POPISOVANJE, PRILAŠČANJE V 11:45–12:55
DRUŽBENOZGODOVINSKEM KONTEKSTU: MED
DISKURZOM IN STVARNOSTJO NA PRIMERIH IZ
GOSPODARSTVA IN KULTURNE DEDIŠČINE
POROČNA SOBA

Moderator: dr. LEV CENTRIH, Oddelek za zgodovino FHŠ UP in INZ

10.1 *Zemljemerska odveza: franciscejski kataster in odprava podložništva v Habsburški monarhiji*, SVIT KOMEL, mag., doktorski študent, Oddelek za pravno zgodovino PF UL

10.2 *Prekmurje kot žitnica Slovenije*, dr. JERNEJ KOSI, Oddelek za zgodovino FF UL

10.3 *Predmet, zaplemba in nastanek Zbirke predmetov iz Azije in Južne Amerike v Pokrajinskem muzeju Celje (1942–1964)*, DAVOR MLINARIČ, mag., Pokrajinski muzej Celje

**OGLED POSAVSKEGA MUZEJA
BREŽICE**

12:55–14:00

(umetnostnozgodovinske /
zgodovinskih zbirk)

Kosilo

14:00–15:00

PLENARNA OKROGLA MIZA

15:15–17:00

**VALORIZACIJA DOKUMENTARNEGA GRADIVA TER
KRITERIJI, PO KATERIH ARHIVI DOLOČAJO, KAJ JE
ARHIVSKO GRADIVO**

MALI AVDITORIJ

Moderator: dr. GREGOR JENUŠ, ARS

Kratki uvodni referati:

Fond ŠAL 2 – vpogled v družbeno okolje sredine 18. stoletja, dr.
JULIJANA VISOČNIK, NŠAL

Naravne nesreče in digitalno arhivsko gradivo, dr. ŽIGA
KONCILIJA, ARS

*Okoljska zgodovina zgodnjega novega veka po "obskurnih" in
"pomembnih" tipih arhivskega gradiva: primer iz zgodovine ptic
na Štajerskem*, dr. ŽIGA ZWITTER, Oddelek za zgodovino FF UL

OKROGLA MIZA – sodelujoči: dr. ŽIGA KONCILIJA, ARS; dr. TANJA
MARTELANC, PANG; VANJA RUPNIK, mag., ARS; dr. JOŽE
ŠKOFLJANEC, ARS; dr. JULIJANA VISOČNIK, NŠAL; mag. HEDVIKA
ZDOVC, ZAC

Odmor

17:00–17:15

**SLOVESNA PODELITEV
ČASTNEGA ČLANSTVA ZZDS**

17:15–17:45

MALI AVDITORIJ

IZVLEČKI VABLJENIH PREDAVANJ

akad. prof. dr. PETER ŠTIH,

*Oddelek za zgodovino FF UL ter Slovenska
akademija znanosti in umetnosti*

SREDA,

10:00-10:45

POKRISTJANJENJE IN Z NJIM POVEZANE DRUŽBENE SPREMEMBE NA PRIMERU KARANTANCEV

Pokristjanjenje Karantancev od sredine 8. stoletja naprej je bilo prvo v celotnem slovanskem svetu. Cerkev je bila prvič v svoji zgodovini primorana spregovoriti v slovanskem jeziku, za kar je bilo treba ob naslonitvi na leksiko karantanskih Slovanov sploh šele oblikovati slovansko krščansko terminologijo. Pokristjanjevanju Karantancev je zato mogoče pripisati pomen evropskega ranga, pri čemer pozornost v predavanju ni namenjena pokristjanjevanju samemu, ampak družbenim spremembam, ki jih je to prineslo s seboj.

Predavanje najprej opozarja na pomen romanskih staroselcev za vsaj rudimentarno preživetje krščanske vere (ob istočasnem propadu cerkvene organizacije) v času slovanske gentilne religioznosti med pozno antiko in drugo evangelizacijo noriško-karantanskega prostora. Poudarja vlogo romanskih staroselcev pri vzpostavitvi jezikovne komunikacije med bavorskimi misijonarji in slovanskimi Karantanci ter širši pomen romanske manjšine za zgodnje krščanstvo med večinskimi alpskimi Slovani. Posebna pozornost je namenjena velikim spremembam, ki jih je v vsakodnevem življenju posameznika in celotne družbe prinesel sprejem krščanskega Boga, ko je bilo treba pod nadzorom Cerkve, ki je skrbela za

socialno discipliniranje, spremeniti etične in moralne standarde, kulturne vzorce in vedenjske norme. Te spremembe so se manifestirale tudi v novem načinu prezentacije karantanske elite, ki priča o verski, kulturni in politični preobrazbi karantanske družbe pod njenimi zadnjimi knezi. Vse to ni potekalo brez odporov in uporov, katerih nosilce velja iskati v tistih skupinah, ki so zaradi nove vere in z njo povezane prozahodne politične usmeritve izgubile svoj vpliv in bile družbeno marginalizirane. Verski obrat in z njim zvezane politične spremembe so tako povzročili razklanost karantanske družbe, ki je bila otipljiva še dve generaciji kasneje ob sodelovanju (samo) dela Karantancev v uporih Ljudevita Posavskega in za katero se zato zdi, da ni bila kratkotrajna, ampak dolgoročna.

Zaključni del predavanja opozarja na integrativno vlogo krščanstva in njegove Cerkve ter na njeno bistveno vlogo pri preseganju ovir, ki so ločevale različne etnične in socialne skupine znotraj frankovsko-karolinškega cesarstva.

prof. dr. BORIS GOLEC,
Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC
SAZU

SREDA,
19:00-19:45

**ADAM BOHORIČ IN JURIJ DALMATIN MED
POSAVJEM, LJUBLJANO IN NEMŠKIM
PROSTOROM: DOLGOTRAJNE ZMOTE IN
NOVA SPOZNANJA**

Prezgodnje praznovanje 500-letnice rojstva Adama Bohoriča je v zadnjih letih spodbudilo obuditev več vprašanj v zvezi z njegovo osebnostjo in osebnostjo njegovega najznamenitejšega učenca Jurija Dalmatina. Trubarjeva mlajša sodelavca, oba protestanta in soustemeljitelja knjižne slovenščine, je življenjska pot iz rodnega Posavja vodila najprej na Nemško in nato v Ljubljano, kjer sta preživela svoja najbolj ustvarjalna leta. Najpomembnejša nova spoznanja o Adamu Bohoriču (ok. 1524–1601/2) zadevajo čas njegovega rojstva in štajersko-kranjsko rodno okolje, šolo v Krškem, ki ni mogla biti zasebna šola, in dejstvo, da je literarna zgodovina avtorja prve slovnice slovenskega jezika neupravičeno naredila za verskega pregnanca, v resnici pa je kot nekdanji rektor stanovske šole do smrti ostal v Ljubljani. Zgodaj preminuli Jurij Dalmatin (ok. 1547–1589), protestantski duhovnik, najbolj znan po celovitem slovenskem prevodu in izdaji Svetega pisma (1584), je tako kot Trubar in morda tudi Bohorič imel v otroštvu drugačen priimek. V humanistični maniri se je pozneje sam poimenoval Dalmatin zaradi očetovih korenin. Družina njegovega očeta je namreč prišla s hrvaškimi kolonisti, begunci pred Turki, na dodobra izpraznjeno Krško polje, vendar ne iz današnje Dalmacije. Potomci Jurija Dalmatina so ostali v Ljubljani, kjer so se v procesu protireformacije pokatoličanili.

dr. META REMEC,
Inštitut za novejšo zgodovino

ČETRTEK,
8:30-9:15

**RAZISKOVANJE OKOLJSKE ZGODOVINE:
LOKALNI PRISTOPI IN GLOBALNE
VSEBINE**

Okoljska zgodovina se je v zadnjih desetletjih iz razmeroma omejenega in specializiranega področja zgodovinskega raziskovanja razvila v pomembno nadgradnjo klasičnih političnih, socialnih in ekonomskih raziskav. Na področje historiografije prinaša preučevanje človekove interakcije z naravnim okoljem skozi čas, pri čemer pa naravi ne dodeljuje zgolj pasivnega ozadja človeškega toka zgodovine, ampak ji daje vlogo akterja, ki ima svoj zgodovinski čas in tok v interakciji s človeškim prizadevanjem. Kot otrok okoljskih gibanj, ki so se v svetu pojavila v šestdesetih in sedemdesetih letih, je okoljska zgodovina dobila nov zagon z naraščajočim zavedanjem o posledicah podnebnih sprememb ter postopnega izčrpavanja razpoložljivih naravnih virov prek lastne sposobnosti samodejne obnove, iz česar so izšle razprave o pojmu antropocena, novega geološkega obdobja, v katerem človeška gospodarska in socialna dejavnost postopno postane temeljno gonilo preoblikovanja naravnega okolja. Prispevek predstavi dosedanja prizadevanja na področju okoljske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju, ki preko študij okoljskih patologij in incidentov ter upravljanja in uporabe naravnih virov, od katerih je bil velik del prebivalstva življenjsko odvisen, poskušajo osvetliti izvor današnjih razmer ter tematizirajo dolgoročne kontinuitete ali diskontinuitete okoljskih pojavov in konceptov okolja ter se umeščati v kontekst globalnih procesov gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja. Okoljska zgodovina tako ne prinaša zgolj raziskav, ki presegajo tradicionalni historiografski metodološki paradigmi etno- in antropocentrizma, temveč kliče po poglobljenem, interdisciplinarnem sodelovanju z naravoslovnimi, tehničnimi in drugimi vedami, ki lahko isti fe-

-nomen osvetlijo z različnih plati in zornih kotov ter dopolnijo medsebojne vrzeli v znanju. Tako ustvarja novo interdisciplinarno paradigmo raziskovanja širšega naravnega okolja in nov premislek o vlogi človeka v njem.

IZVLEČKI PRISPEVKOV NA PANELIH

1.1 Živinorejske tehnike v Kobilarni Lipica v 17. stoletju

TADEJ PAVKOVIČ, mag., doktorski študent

Zgodnjenovoveške kulturne razmere v Evropi so od uglednih aristokratskih družin skoraj velevale oblikovanje lastnih linij konjev. Po ustanovitvi številnih evropskih aristokratskih kobilarn je ob koncu 16. stoletja slednjič tudi avstrijska veja Habsburžanov ustanovila dve kobilarni, prvo v češkem Kladrubu in drugo v notranjeavstrijski Lipici.

Lipicanci so ena najbolj raziskanih pasem konjev. Pa vendar v razumevanju njihovega razvoja ostajajo globoke vrzeli. Slabše je poznana zgodovina kobilarne Lipica pred 18. stoletjem, kar je avstrijski zootehnik Thomas Druml nedavno pripisal odsotnosti dostopnih zgodovinskih virov.

Pričujoči prispevek k razpravam o zgodnji zgodovini Kobilarne Lipica in lipiških konjev prispeva z analizami virov iz gradiva notranjeavstrijske dvorne komore v Gradcu in gradiva vrhovnega konjušnika na Dunaju iz 17. stoletja. Dokumente interpretira prek analize telesnih lastnosti konjev, tehnik njihovega razvrščanja in selektivnega parjenja, izsledke pa primerja s širšimi evropskimi trendi razvoja konjereje, širjenja praktičnih vednosti o parjenju konjev ter delovanja kulturnozgodovinskih okoliščin, ki so vplivale na rejo konjev izbranih lastnosti.

1.2 »Živali ne poznajo meja«: mednarodno sodelovanje lovskih in ribiških organizacij v času hladne vojne

dr. URŠKA STRLE, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper in
Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU

Prispevek obravnava regijsko sodelovanje med lovci in ribiči v Italiji, Avstriji in Jugoslaviji v času hladne vojne, ko so bila pre-

-hajanja meje podvržena močnemu nadzoru. Posebej presenetljiva je periodizacija na področju čezmejnega sodelovanja. Eno prvih takih agend predstavlja še vedno aktivna Delovna skupnost lovskih društev jugovzhodno alpske regije (Arbeitsgemeinschaft der Jagdverbände des Südostalpenraumes – AGJSO). Leta 1952, še pred podpisom avstrijsko-jugoslovanske mirovne pogodbe, so jo ustanovili lovci avstrijske Koroške in Štajerske ter Lovske zveze Slovenije pod geslom »živali ne poznajo meja«. Leta 1956 se je članstvo razširilo še na lovska združenja v Italiji. Podobno je v tem obdobju potekalo več čezmejnih strokovnih srečanj (kinologi, biologi, lovski znanstveniki). Jugoslavija je denimo na Bledu že leta 1948 gostila goste Mednarodne kinološke zveze. Dosedanje raziskovanje izkazuje potrebo po razširitvi opazovališča v smeri »obrata k živalim« (animal turn), razmeroma novega interdisciplinarnega pristopa, ki se ukvarja z živalmi ter odnosi med živalmi in ljudmi.

1.3 predstavitev monografije: Marta Rendla (ur.), 2024: Potenciali in upravljanje vodá: med preteklostjo in sedanjostjo

dr. Marta Rendla, INZ

Monografija v ospredje postavlja pomen pozitivnih in negativnih potencialov vodnih virov za potrebe človeka in razvijanje njegovih dejavnosti. Prinaša študije primerov, ki osvetlujejo različne vidike in prakse uporabe in upravljanja vodnih virov od konca 19. stoletja do sodobnosti, pretežno na območju današnje Slovenije in v manjši meri v Švici. Z vidika okoljevarstva kritični presoji izpostavlja razmišljanja o stanju okolja, odzive nanj ter ukrepe na tem področju. Opozarja na spreminjanje okolja in funkcijsko spreminjanje površja ter na degradacijo okolja zaradi človekovega delovanja. Z interdisciplinarno obravnavo se umešča v polje ekonomske, socialne in okoljske zgodovine. Vsebuje različne pristope – od naravovarstvenega in utilitarističnega do okoljevarstvenega in trajnostno naravnega. Monografija o vodnih virih osvetluje kompleksnost prepletanja tehnološkega razvoja z gospodar-

-skimi potrebami in omogoča razumevanje sedanjega stanja na področju vodá ter je lahko eden izmed temeljev za boljše ravnanje z vodnimi viri v prihodnje.

2.1 Spremembe percepcije naravnega okolja skozi prizmo pomanjkanja v času prve svetovne vojne: šolstvo in ukrepi oblasti

ŠTEFAN HADALIN, mag., doktorski študent, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

Prva svetovna vojna je v prostor Avstro-Ogrske monarhije vnesla pomanjkanje hrane in drugih pomembnih dobrin (goriv, kuriva, oblačil ipd.). Ukrepi oblasti so se dotaknili tudi »šolske fronte« oz. vsakdanjega življenja v šolah. Spremembe pouka (šivanje oblačil, nabirke ipd.), ki so bile posledica mobilizacije civilne družbe za totalno vojno, so vključevale povečano delovanje šolarjev na področju kmetijstva prek skrajšanja učnega leta (tudi zaradi racioniranja kuriva), dni dopusta za šolsko mladino za delo na polju in vključevanje tega v pouk, širjenje propagandnega materiala, spodbujanje novih praks (vojni vrtovi, prehranski nadomestki ipd.) ter prek akcij nabiranja naravnih dobrin (prakse nabiralništva) v naravnem okolju (odpadlo listje, koprive ipd.). Ti ukrepi in prakse so v družbi in šolstvu spreminjali odnos do naravnega okolja (pomanjkanje je vodilo v večjo ranljivost v kontekstu naravnih nevarnosti, obenem so bili naravni viri zaradi pomanjkanja deležni več pozornosti). Primarni namen prispevka je v luči arhivskega gradiva upravnih oblasti in šolskih institucij preučiti spremembe odnosa do okolja skozi ukrepe oblasti na področju šolstva ter prakse, ki so prek teh ukrepov postale del vsakdanjega življenja določenega segmenta prebivalstva širšega slovenskega prostora monarhije.

2.2 Med zmožnostjo in idejo: prehranski imaginarij Dravske banovine

Tereza Prešeren, mag., doktorska študentka

Človeška prehrana je kompleksen fenomen, ki tako ali drugače zadeva vsako človeško skupnost. V grobem je ta fenomen dvodelen. Prvi vidik obravnava vprašanje zmožnosti, kupne moči in gmotnega statusa. Drugi del pa se nanaša na ideje in vrednote oziroma se sprašuje, ali si privoščimo, kar bi si lahko, ter kaj naredimo s tem, kar si privoščimo.

Huda revščina, ki je zajela slovensko družbo z veliko gospodarsko krizo leta 1929 oziroma po njej, je v sebi skrivala vpliv tako makroekonomskih razmer v kontekstu tukajšnje družbeno-gospodarske strukture, kot tudi vpliv hude in geografsko razširjene suše v letih 1931–1932. V istem obdobju je prišlo tudi do spreminjanja idej in vrednot. Analiza sedmih kuharskih knjig ter časopisov *Mati* in *gospodinja*, *Vigred*, *Ženski svet* in *Mladika* je pokazala, da lahko v tem obdobju začnemo slediti uvajanju popolnoma novega prehranskega nutricionističnega imaginarija, ki je, če uporabimo izraz priznanega italijanskega zgodovinarja kulinarike Massima Montanarija, na dolgi rok »sveto trojico« pšenice, mesa in vina zamenjal s svežo zelenjavo, sadjem, polnovrednimi žiti ter vodo. Obdobje Dravske banovine sta zaznamovala tako spreminjanje zmožnosti kot tudi idej.

2.3 Pomen šolskega vrta v prvi polovici 20. stoletja

dr. Branko Šuštar, muzejski svetnik v pokoju

Razvoj osnovne šole po tretjem avstrijskem osnovnošolskem zakonu iz leta 1869 je tudi v slovenskih deželah spodbudil šolske vrtove. Temo sta obravnavali razstava v Slovenskem šolskem muzeju (2014) in revija *Šolska kronika* (2015, št. 3, ur. M. Ribarič). Tam predstavljen začetni razvoj šolskih vrtov v 19. stol. (M. Bavdaž, T. Hojan) nadaljujemo z raziskavo slovenske pedagoške periodike in publikacij o šolskih vrtovih po letu 1900, z vidika odnosa do narave in skrbi za okolje. Šolski vrt v obdobju med obema vojnoma in posebej centralni šolski vrt v

Ljubljani (D. Dobaja, 2023) je v novejšem času deležen pozornosti, kakor tudi sodobni razmah šolskih vrtov. Razvoj šolskih vrtov pri slovenskih osnovnih šolah v avstrijskem obdobju 1900–1918 primerjamo z razvojem po letu 1919 v jugoslovanskem okviru (do leta 1941) ob dejavnosti kmetijsko gospodarskih nadaljevalnih šol. Ali so ob razvoju industrializacije imele v osnovni šoli teme o naravi, kmetijstvu in šolskem vrtu še svoje mesto? Kako so na to vplivali posamezni pedagogi? Poglede na temo sklene priročnik Šolski vrt iz leta 1954, delo tedaj že upokojenega šolnika Andreja Škulja (avtorja del Sadjarčki, 1928, in Vrtnaričice, 1931).

3.1 Povodnji na Ljubljanskem barju tekom druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja

dr. Nataša Henig Miščič, INZ

Prvi večji človeški posegi v Ljubljansko barje so se začeli v drugi polovici 18. stoletja z obsežnimi melioracijskimi deli, s katerimi so mokrišča spreminjali v njive in travnike. Cilj tega dolgotrajnega projekta je bil izsušitev območja in sprememba rabe tal v obdelovalne površine. Proces preoblikovanja pokrajine se je nadaljeval tudi po drugi svetovni vojni. Posledice sistematičnih hidrotehničnih posegov, gradnje Južne železnice in odstranjevanja šote so bile večplastne in dolgoročne. Prispevek se osredotoča na povodnji tekom druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja, ki so močno prizadele prebivalce Barja ter zahtevale intervencije na lokalnem in državnem nivoju. Obravnavane ujme so bile posledica človeških posegov v okolje in tudi povod za nadaljnje posege človeka v Barje, ki predstavlja največje poplavno območje na Slovenskem.

3.2 Poplave na Slovenskem v času prve Jugoslavije

dr. Ivan Smiljanić, INZ

Slovenski prostor se je skozi zgodovino redno soočal s številnimi poplavami in tudi čas med obema vojnama ni bil izjema. Do poplav je prišlo predvsem v hribovitem svetu in ob-

-časno v nižinah. Za Ljubljansko barje in porečje Save je (bila) značilna precejšna poplavna nevarnost. Do večjih poplav je prišlo v letih 1921, 1924 in 1926. Ostale reke, ki so večkrat poplavljele, so bile Drava, Savinja, Mislinja in Dravinja. Sredi 20. let sta posebej hudi poplavi povzročili Poljanska Sora, ki je zalila Žiri, in Mura, zaradi katere je bila pod vodo Murska Sobota; o obeh je dnevni tisk intenzivno poročal. Razlivanje rek je predstavljalo enega največjih problemov, saj je bila gradnja jezov in nasipov omejena ali pa je tudi sama prispevala k poplavljanju, zakonodaja, ki je urejala to področje, pa se je pojavila razmeroma pozno in ni bila v celoti upoštevana.

3.3 Poplave v Sloveniji leta 1948 in njihove posledice za kmetijska podjetja in ekonomije na Ljubljanskem barju

dr. Lev Centrih, Oddelek za zgodovino FHŠ UP in INZ

Poplave v Sloveniji leta 1948 predstavljajo zanimiv primer, kako so se oblasti v prvem povojnem obdobju odzivale na naravne nesreče. Poplave so se po dolgotrajnem deževju zgodile julija, najhuje so bili prizadeti kmetje okrajev Gorica, Idrija, Tolmin, Ljubljana – okolica, Celje – okolica, Kamnik in Dravograd. Drugače kot v kasnejših desetletjih pa je tisk o tej naravni nesreči poročal precej skopo, več pozornosti so takrat namenili boju s koloradskim hroščem in seveda 5. kongresu KPJ. Pričujoči prispevek obravnava posledice poplav tega leta za novoustanovljena državna-mestna kmetijska podjetja in ekonomije na Ljubljanskem barju, ki naj bi po pričakovanjih takratnih nosilcev oblasti oskrbovala Ljubljano zlasti z mlekom, mesom in svežo zelenjavo. Arhivski viri pripovedujejo, da je bilo zaradi poplave posebej hudo prizadeto mlado Mestno posestvo Jesenkovo. Čeprav je posestvo izkusilo zelo slabo letino zelenjave in katastrofalno nizek pridelek koruze, odgovorne osebe zaradi tega niso pričele resno razmišljati o naravnih omejitvah za tamkajšnjo kmetijsko pridelavo.

3.4 Stoletne poplave v Sloveniji leta 1990

dr. Marta Rendla, INZ

Slovenija se zaradi velike pokrajinske raznolikosti, leži namreč na stičišču alpskega, panonskega, sredozemskega in dinarskega sveta, pogosto srečuje z različnimi naravnimi pojavi in tudi s široko paleto naravnih nesreč. Redne poplave na območjih vsakoletnih poplav niso nič neobičajnega in tudi ne povzročajo večjih nevšečnosti. Katastrofalne poplave, ki se pojavijo enkrat na deset, dvajset ali več let, pa so v Sloveniji redke, a povzročijo ogromno materialno škodo in tudi izgubo človeških življenj.

Prispevek osrednjo pozornost namenja stoletnim poplavam v Sloveniji jeseni 1990, ki so zajele celoten zahodni in severni del države. Tedanje neurje s poplavo je Sloveniji odneslo približno 20 % enoletnega družbenega proizvoda. S tolikšno škodo so bile te poplave do tedaj največja naravna nesreča v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Sprožile so javno in interdisciplinarno razpravo ter strokovno obravnavo. Ker je javna polemika prispevala k popularizaciji védenja o značaju povodnji in poplave ter spodbudila potrebo po preventivnem ravnanju, prispevek osvetljuje tudi tedanje dileme in spoznanja glede upravljanja z vodami.

3.5 Soočanje Slovenije s poplavami po letu 1991

dr. Dunja Dobaja, INZ

Prispevek predstavi koncept obvladovanja poplav v Sloveniji v obdobju po oblikovanju Slovenije kot samostojne države. Tedaj je v ospredje prihajala preusmeritev v smer kulture sobivanja z naravnimi tveganji, torej tudi s poplavami, in usmeritev obstoječega upravljanja z vodami v obvladovanje teh pojavov, in sicer s krepitvijo družbene odpornosti, z dialogom o tveganjih, posredovanjem znanj o tveganjih in sploh z razvijanjem kulture sobivanja s tveganji. V Sloveniji je do kulture sobivanja z naravnimi tveganji prišlo s približevanjem Slovenije evropskim integracijskim tokovom in končno z vstopom v Evropsko unijo leta 2004 ter s sprejetjem modernih

trendov v evropski politiki in svetu, ki jih je spodbudila aarhuška konvencija iz leta 1998 o dostopu do informacij in udeležbi javnosti v okoljskih zadevah.

4.1 Vremenska magija, predstave in čarovniški procesi

dr. Matevž Košir, ARS

Prepričanja o vremenski magiji so zelo stara in so bila močno razširjena v vseh predindustrijskih družbah. Razprave srednjeveških elit pa so bile precej skeptične do tovrstnega ljudskega verovanja, kar se je spremenilo v 15. stoletju. Vremenska magija je bila v čarovniških procesih širom Evrope, poleg pakta s hudičem, med najpomembnejšimi obtožbami. Srečamo vse vrste obtožb o čaranju neurij, toče, mrzlih poletij, zmrzali, krvavega snega, poplav in podobno. Wolfgang Behringer je označil čarovništvo kot »edinstven zločin male ledene dobe«, saj je do porasta števila procesov prišlo prav v tem obdobju.

Predstave o vremenski magiji in povezavi čarovništva z vremensko škodo zasledimo v slovenskih deželah vsaj od začetka 16. stoletja. Priznanja o čaranju vremena so bila v procesih tako rekoč obče prisotna. Zanimive so situacije, kjer viri pričajo, da je do procesov prišlo po neurju ali drugi obliki vremenskega pustošenja, ki je prizadelo dotični kraj. Arhivski viri obenem kažejo na veliko trdoživost in zakoreninjenost predstav o povezavi čarovništva in vremena še v 18. stoletju.

4.2 predstavitev monografije: *Matevž Košir, 2024: »Demonski ples na Kleku«: ribniški čarovniški procesi v zgodovinskem okviru*

dr. Matevž Košir, ARS

Obravnavani čarovniški proces v Ribnici je sledil zadnjemu desetletju 17. stoletja, ko so ti na Kranjskem dosegli vrhunec. Od leta 1692 je pred sodiščem v Poljanah (ob Kolpi) potekal množičen proces. Tam so leta 1699 tri žrtve, ovađene s strani več usmrčenih, naznanile kar 250 oseb. Vsaj leta 1700 se je začel proces v Ribnici. Marca je zaradi hudega mučenja umrla

Jera Šobar. Usmrtili pa so Marino Košir in Marjeto Gnidica, mater leto zatem obsojene Marine Češarek. Od osmih obsojenih v procesu v Ribnici je bila večina poročenih mater. Nekatere so imele tudi vnuke. Trem otrokom Marine Češarek je bila krstna botra grofica Ana Katarina pl. Trilek. Podatki iz urbarjev in matičnih knjig kažejo, da so bile sojene običajne vaščanke oz. tržanke. Skupna točka sojenim v Poljanah in Ribnici je, da so bile osumljene, ker naj bi jih žrtve, ki so jih usmrtili že prej, videle na čarovniškem shodu na Kleku. Usmrčenih je bilo v Poljanah in Ribnici skupaj 58 žensk in 6 moških. Pri Češarkovih so bile ovadene kar tri generacije iste družine. Med naznanjenimi je izstopal Lamut, duhovnik in beneficiat pri Novi Štifti. Procese je od leta 1695 vodil krvni sodnik na Kranjskem dr. Janez Jurij Hočevar, ki ga je leta 1703 vlada suspendirala.

4.3 Družbena vloga Adelme von Vay, velike humanitarke, zdravilke, svetovljanke in pisateljice

mag. Aleksandra Boldin, Gimnazija Slovenske Konjice in
Zgodovinsko društvo Konjice

Adelma von Vay (1840–1925) se je rodila v ugledni grofovski rodbini Wurmbrand-Stuppach. Adelmino najbolj znano delo je Duh, sila, snov (1870). V Konjicah je živela in delovala med letoma 1867 in 1925. Z možem, baronom Ödönom, si je v takratnih Konjicah hitro pridobila družbeni ugled, predvsem zaradi sodelovanja v Odboru podružnice Rdečega križa, ki je zgradil dve bolnišnici, in sicer Christiane lazarett in Lazarett. Adelma je bila humanitarka v pravem pomenu besede, saj za svojo pomoč ubogim nikoli ni zahtevala plačila. Uporabljala je različne metode naravnega in energetskega zdravljenja ter homeopatije. Bila je »poosebitev dobronamerne in skromne prijaznosti; medij, prežet s poštenostjo in dobrotto«, je o njej zapisala svetovno znana ustanoviteljica teozofskega gibanja Helena P. Blavatsky, ki je s tem pripomogla k Adelmini svetovni prepoznavnosti. Med okoliškim prebivalstvom je šlo za pravo ljudsko religioznost, saj so ljudje verjeli, da ima Adelma nadnaravno moč, ki ljudem pomaga ozdraveti.

4.4 Medgeneracijski odnosi, družbeni prestiž in cesarska milost v zgodnjem novem veku: umor žene med izjemnim in tipičnim

dr. Dragica Čeč, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

Nekateri zgodovinski viri, med katerimi so posebej zanimivi sodni protokoli, omogočajo edinstven uvid v življenje nepismenih posameznikov, zato se jih vedno pogosteje uporablja pri različnih vrstah analiz. Po eni strani ponujajo edinstven uvid, toliko bolj pa je po drugi strani njihova interpretacija polna pasti, soočiti se mora s konstrukcijami realnosti in dejstvom, da je vsebina teh virov prilagojena številnim procesnim in drugim strategijam izpraševalcev, prosilcev, preiskovancev in prič. Medgeneracijski konflikti v zelo majhni, a zelo dinamični vaški skupnosti ob pomembni prometni povezavi in v specifičnem geografskem prostoru po eni strani pokažejo vse pasti vira. Po drugi strani pa s primerjavo z bolj serijskimi viri pokažejo dinamično vaško skupnost poznega 17. stoletja, ki lahko služi kot študija primera podeželske skupnosti, ki je primerna tudi za uporabo v didaktične namene.

5.1 Avtomatizirana analiza srednjeveških notarskih listin s pomočjo umetne inteligence

dr. Massimo Sbarbaro, s. p.

V prispevku je predstavljen razvoj inovativne metodologije za avtomatizirano analizo srednjeveških besedilnih virov, s poudarkom na notarskih dokumentih. Cilj projekta, ki temelji na uporabi orodij umetne inteligence, je premagati omejitve tradicionalne analize ter omogočiti hitro in dosledno pridobivanje kompleksnih informacij iz zgodovinskih korpusov. Eksperimentalno delo je temeljilo na približno 400 listinah, prepisanih iz registrov furlanskega notarja Giorgia da Paluzze (1383–1391), ki so bile izbrane zaradi svoje pravilne strukture, vendar je metodologija uporabna tudi za številne druge vrste srednjeveških virov.

Sistem združuje vnaprej usposobljen jezikovni model z nizom

pravil, ki izhajajo iz notarske prakse, podprta pa so s kontrolnim seznamom. Rezultati kažejo visoko natančnost in drastično zmanjšanje delovnega časa. Projekt se umešča na področje digitalne humanistike, saj ponuja ponovljiv interdisciplinarni pristop, ki je uporaben tudi za upravne, sodne vire in zapise posvetovalne narave.

5.2 Zapisniki razprav kranjskega deželnega zbora (1861–1913) in narodnega predstavništva v prvi Jugoslaviji (1919–1939)

dr. Alenka Kavčič, FRI UL

V prispevku predstavimo dva korpusa zgodovinskih parlamentarnih razprav, in sicer Kranjska 1.0 in yu1Parl 1.0, ki sta objavljena v repozitoriju CLARIN.SI. Korpusa sestavljajo faksimili zapisnikov v formatu PDF in pripadajoči strojno berljivi dokumenti XML v formatu Parla-CLARIN TEI, v katerih so označeni metapodatki, vključno s stavčno analizo besed. Prvi korpus vključuje 694 zapisnikov zasedanj kranjskega deželnega zbora (1861–1913, 11 sklicev) in obsega parlamentarne govore z več kot 10 milijonov besed. Zapisniki so večinoma dvojezični, jezik posameznega govora pa je odvisen od govornika; približno 58 % povedi je v slovenščini in 42 % v nemščini. Drugi korpus vključuje 714 zapisnikov raznih zasedanj narodnega predstavništva prve Jugoslavije (1919–1939). Tu sicer manjka daljše obdobje zapisnikov med letoma 1923 in 1928, saj v času nastanka korpusa niso bili dosegljivi v digitalni obliki. Vsi ti zapisniki so večjezični, v slovenščini (3 % povedi) in v srbohrvaščini, ki je zapisana v cirilici (59 % povedi) in v latinici (38 % povedi), ter obsegajo govore z okoli 13 milijoni besed.

5.3 Pregledovalnik zapisnikov parlamentarnih razprav kranjskega deželnega zbora (1861–1913) in narodnega predstavništva v prvi Jugoslaviji (1919–1939)

dr. Alenka Kavčič, FRI UL

V prispevku predstavimo spletno aplikacijo, ki omogoča raziskovanje zgodovinskih zapisnikov parlamentarnih razprav, in sicer 694 zapisnikov zasedanj kranjskega deželnega zbora (1861–1913) in 714 zapisnikov različnih zasedanj narodnega predstavništva Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije (1919–1939). Razviti spletni pregledovalnik, ki ima preprost in intuitiven uporabniški vmesnik, omogoča prikaz faksimila posameznega zapisnika (v formatu PDF), njegova dodana vrednost pa je zmogljiv iskalnik po teh dokumentih. Iščemo lahko po ključnih besedah ali frazah, pa tudi po imenih govorcev ali krajev. Ker so vsi ti zapisniki večjezični, lahko z izbiro jezika omejimo iskanje le na določen jezik ali pa iščemo tudi v prevodih besedila. Rezultati iskanja, ki jih lahko tudi filtriramo po datumu dokumenta, se prikažejo kot predogled faksimila zapisnika, skupaj z izpostavljenimi deli zapisnika, ki ustrezajo povpraševanju. S klikom na posamezni zapisnik odpremo faksimile celega zapisnika, ki ga lahko pregledujemo in po njem tudi iščemo. Lahko si ogledamo tudi transkript zapisnika, tako originalni kot prevod v izbranem jeziku.

5.4 Korpus sPeriodika

Filip Dobranič, INZ

Predstavljena bo nova obsežna besedilna zbirka sPeriodika slovenskih periodičnih publikacij, ki vključuje besedila od leta 1771 do 1914. Nastala je v okviru programske skupine Digitalna humanistika: viri, orodja in metode, z obdelavo besedil, pridobljenih s spletnega servisa dLib (<https://dlib.si>) Narodne in univerzitetne knjižnice Slovenije.

Pridobljena besedila na portalu so bila pripravljena z optično prepoznavo (OCR) predhodnih pdf-datotek in v obliki tekstovnih datotek. Pri pripravi korpusa so bila besedila dodatno očiščena in obdelana, nato pa lematizirana in obliko-

-slovno označena, dodana pa je bila tudi prepoznavna imenskih entitet. Korpus, ki je na voljo v repozitoriju CLARIN.SI s konkordančnikom noSketch Engine, vključuje 910.064.957 pojavnic, 708.306.576 besed iz 216 različnih periodičnih publikacij.

6.1 Alpska rečna krajina in hidroenergetska infrastruktura: hidroelektrarne v Zgornjesavski dolini in Radovljiški kotlini na začetku 20. stoletja

Sara Šifrar Krajnik, mag., doktorska študentka, INZ

V avstro-ogrski monarhiji je zanimanje za izrabo vodnih virov alpskih rek za proizvodnjo elektrike začelo naraščati na začetku 20. stoletja. Tedaj se je zanimanje za tovrstno izrabo alpskih vodotokov povečevalo tudi na Kranjskem, med privlačnejše pa so interese prištevali Savo z njenimi pritoki. Prispevek preko realiziranih pa tudi zgolj zamišljenih projektov o izgradnji posameznih hidroelektrarn v Zgornjesavski dolini in Radovljiški kotlini prikazuje pomen vode za različne posameznike ter izrabo vodnih virov in nadzor nad njimi, dotika pa se tudi veljavne vodnopravne zakonodaje ter sprememb v dostopu do vodnih virov pod Karavankami in Julijskimi Alpami. Predstavlja različne razloge, ki so privedli do odločitve za gradnjo hidroelektrarn, zlasti na Savi in Radovni ter na nekaterih manjših pritokih na začetku 20. stoletja. Referat predstavljene vsebine vpenja v širše dogajanje, ki je spremljalo izrabo vodnih sil za elektrifikacijo v alpskih deželah avstro-ogrske monarhije.

6.2 O percepcijah razmerij med človekom in naravo na podlagi primera hidroelektrarne Trnovo

dr. Janja Sedlaček, INZ

Velikopotezni načrt za izgradnjo hidroelektrarne Trnovo, ki je predvideval zajezitev Soče med vznožjem Kanina in Polovnika s kar 80-metrskim nasipom in poplavitve precejšnjega območja, je v javnosti sredi 60. let 20. stoletja sprožil razgreto razpravo. Šlo je za eno izmed prvih javnih soočenj nasprotujočih si po-

-gledov na odnos med človekom in naravo v socialistični Sloveniji. Nasproti sta si stala antropocentričen, utilitarističen in hitremu industrijskemu razvoju podrejen zorni kot oblasti ter precej bolj holističen pogled na odnos med človekom in naravo, značilen za porajajočo se okoljevarstveno strujo. Slednji pogled je oblikoval del naravoslovnih izobražencev, na eni strani pod vplivom vse večjih okoljskih obremenitev, na drugi strani pa zlasti v kontekstu modernih okoljevarstvenih miselnih tokov v razvitem svetu.

Javna razprava o vprašanju načrtov za gradnjo hidroelektrarne Trnovo je bila znanstveno že obravnavana, zato namen prispevka ni njen oris, pač pa poskus predstavitve glavnih značilnosti obeh soočenih imaginarijev. Referat želi pokazati na sočasnost in kompleksnost različnih pogledov na odnos med človekom in naravo ter na njihov dolgoročni vpliv na slovensko okoljsko politiko.

6.3 Projekti visokogorskih turističnih središč v slovenskih Alpah po drugi svetovni vojni

dr. Peter Mikša, Oddelek za zgodovino FF UL

dr. Matija Zorn, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Konec petdesetih let 20. stoletja je v Jugoslaviji, v obdobju splošne »modernizacije« države, vzniknila zamisel o izgradnji visokogorskih športno turističnih centrov, s čimer bi »neizkoriščeni« gorski svet približali delavskim množicam. Izstopa predvsem ideja o smučišču pod Triglavom, ki velja za enega največjih nerealiziranih turističnih projektov v Sloveniji. Projekt »Triglavske žičnice« je bil načrtovan kot sistem žičnic, ki bi povezal dolino Krme z visokogorskim območjem okoli Triglava. Projekt je predvideval izgradnjo krožnega sistema žičnic, s postajami, kjer so bili predvideni gostinski objekti in prenočitvene zmogljivosti. Postavitev bi zahtevala tudi celostno ureditev potrebne infrastrukture v dolini Krme (izgradnjo cestnega omrežja, elektrifikacijo, ureditev hudournikov in sistema varstva pred snežnimi plazovi ipd.). Sorodnih načrtov je bilo še več, nekateri so bili realizirani. Načrtovanje slovenskih visokogorskih središč je sledilo tovrst-

-nemu trendu drugod v Alpah, kjer je po drugi svetovni vojni prišlo do razcveta zimskošportnega turizma.

7.1 Diskurzi o samomoru v 19. stoletju: primeri iz tržaškega urbanega prostora

dr. Urška Bratož, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

Razprave, ki so se pojavljale tekom 19. stoletja, so samomor razlagale na eni strani kot dejanje svobodne volje, na drugi pa kot pogojenega z različnimi zunanjimi (fiziološkimi, psihološkimi, socialnimi ...) dejavniki, ki naj bi posameznika privedle do samodestruktivnega ravnanja. V prispevku opazujemo diskurze, v katerih je bil samomor razumljen kot posledica škodljivega učinka modernega življenja in vrednot (npr. individualizma, hedonizma, materializma, ateizma itd.), kot medicinski problem (npr. nevrolška posledica določene duševne bolezni ali stanja) ali kot rezultat osebnih okoliščin (npr. zlorabe alkohola, revščine, neozdravljive bolezni ...). V drugi polovici stoletja so se razprave od razumevanja samomora kot 'individualnega' dejanja pomikale k razlagam o družbeno pogojenem samomoru, v povezavi s sočasnimi družbenimi problemi, s katerimi se je skušalo interpretirati (in statistično utemeljiti) tudi naraščanje števila samomorov v Trstu ob koncu 19. in začetku 20. stoletja.

7.2 Samomor v dojemanju slovenske družbe od devetnajstega stoletja do druge svetovne vojne skozi spomine

dr. Irena Selišnik, Oddelek za zgodovino FF UL

Prispevek naslavlja vprašanje, kako je slovenska družba v drugi polovici devetnajstega in prvi polovici dvajsetega stoletja pojmovala samomor. Zlasti, kako so avtobiografski viri naslavljali tematiko samomora in kako je bil ta predstavljen v kontekstu čustvenega režima tega obdobja. Obravnava razloge oziroma motive za samomor, ki so omenjeni v spominih pa tudi pismih, predstavlja, kdo so bili samomorilci in kako so jih opi-

-sovali sodobniki, družinski člani in prijatelji. Ugotavlja, da so bili samomori kontekstualizirani zelo različno, odvisno od spola, socialnega sloja in politične pripadnosti, motivi pa so zajemali široko paleto razlogov.

7.3 Pogledi na partizanske samomore v socialistični Jugoslaviji

dr. Ivan Smiljanić, INZ

Jugoslovansko partizansko gibanje je med drugo svetovno vojno vodilo boj proti okupatorskim silam in v težkih razmerah so se številni borci in borke odločili za samomor. Partizansko poveljstvo je pričakovalo, da so partizani zmožni storiti to dejanje, saj jih je v nasprotnem primeru čakalo sramotno zajetje. Po koncu vojne so partizanski samomori uradno obveljali za junaško dejanje samožrtvovanja, vendar so sočasno odpirali zapletena in neprijetna vprašanja o naravi partizanskega boja, ki jih je povzročala nesprejemljivost samomora z vidika marksistične etike. Pristali so v sivem polju jugoslovanskega spomina na partizanski boj. O tematiki so se v javnosti pojavljala raznolika mnenja, prav tako pa so znotraj Jugoslavije k temu izzivu pristopali različno. Na to so verjetno vplivala tradicionalna in zakoreninjena ljudska prepričanja o žrtvovanju in smrti, tako da so bili partizanski samomori ponekod slavljene kot najplemenitejša žrtev, drugje pa so bolj kot smrt cenili junaška dejanja v času življenja.

7.4 Vaške zdrahe, ljubosumje in družinske tragedije: samomor v mikrozgodovinski perspektivi

dr. Meta Remec, INZ

Suicidiologija je pod vplivom Emila Durkheima naraščajoče stopnje samomorilnosti pripisovala predvsem modernizaciji, pospešeni industrializaciji in urbanizaciji, zaradi katerih so se ljudje znašli pred novimi stiskami, brez opore družinskega in tradicionalnega vaškega okolja. Raziskava, ki se je osredotočila na razmere v Dravski banovini, je v nasprotju s tem prepričanjem pokazala, da je bil samomor izjemno razširjen tu-

-di na izrazito ruralnih področjih. Prispevek predstavlja mikrozgodovinsko študijo posameznih primerov iz sodne prakse in časopisnih poročil, na podlagi katerih osvetljuje socialne, ekonomske in regionalne razmere na obravnavanih območjih v prvi polovici 20. stoletja pa tudi položaj žensk v družbi ter razširjenost družinskega in spolnega nasilja. Posebno pozornost namreč namenja fenomenu samomora žensk, primerom umora-samomora, analizira takratni medijski diskurz ter prikaže potek preiskav v primerih, ko ni bilo jasno, ali je smrt nastopila kot posledica samomora ali umora.

7.5 Samomor in žensko duševno zdravje: psihiatrične diagnoze in obravnava žensk v Sloveniji (1910–1945)

dr. Ana Cergol Paradiž, Oddelek za zgodovino FF UL

Referat bo predstavil razumevanje in obravnavo poskusov samomora žensk, predvsem tistih, predvidoma povezanih z ženskimi reproduktivnimi obdobji, kot so poporodne in menopavzne psihoze. Analiziral bo diskurz slovenskih psihiatrov o teh tematikah v prvi polovici 20. stoletja. Analiza kartotek Psihiatrične bolnišnice v Ljubljani (1910–1945) bo nadalje predvidoma razkrila, da so psihiatri pogosto pripisovali vzroke za tovrstne bolezni dednim predispozicijam in fiziološkim procesom, medtem ko so vlogo družbenega okolja pogosto zanemarjali. Samomorilnost je bila v mnogih primerih povezana s socialnimi dejavniki, kot so nasilje, vojna in pomanjkanje podpore v družini.

8.1 Statuta Communis Iustinopolis (1423): nova kritična izdaja in možnosti raziskovanja

dr. Josip Banić, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

Prispevek predstavlja nove raziskovalne možnosti, ki jih odpira prva kritična izdaja Statuta Communis Iustinopolis (1423). Koper (lat. Iustinopolis) je kot najbogatejše, najbolj poseljeno in najvplivnejše urbano središče srednjeveške Istre skozi 15. stoletje postopoma prevzemal vlogo prestolnice beneške Istre. Kljub temu je bil njegov odnos z Benetkami zaznamovan z na-

-petostmi, kar najbolj nazorno kaže upor leta 1348. Prav omenjeni statut odraža preoblikovana razmerja moči med mestom in Serenissimo v obdobju po tem uporu. Posebna vrednost nove kritične izdaje je v tem, da prvič sistematično primerja in združuje vse tri ohranjene primerke besedila – dva rokopisa iz 15. stoletja in tiskano izdajo iz 17. stoletja. Ob povezavi z drugim arhivskim gradivom iz nekdanjega koprskega mestnega arhiva, ki ga danes hrani Državni arhiv v Benetkah, ta izdaja omogoča celovitejši vpogled ne le v pravni okvir srednjeveškega Kopra, ampak tudi v njegove upravne, gospodarske in družbenopolitične strukture pod beneškim gospodvom, kar prispevek podrobneje predstavlja in analizira.

8.2 Skrb za urbani in primestni prostor v statutih mest severozahodne Istre (Trst, Milje, Koper, Izola in Piran, 13. do 18. stoletje)

dr. Darja Mihelič, red. prof. in znan. svet. v pokoju

Statuti srednjeveških severnoistrskih mest Trsta, Milj, Kopra, Izole in Pirana so urejali mestno upravo, zagotavljali so varnost naselbine in njenih prebivalcev pred fizičnimi in gospodarskimi zlorabami, skrbeli so za urbani prostor in mestno zaledje glede urejenosti in kultiviranosti ter glede lastništva nepremičnin. Posegali so tudi v družinsko življenje mestnih prebivalcev. Prispevek se osredotoča na segment vsebine statotov omenjenih mest, ki zadeva urejanje urbanega prostora in mestnega okolja. Mesta so bila obdana in zavarovana z obzidjem. Statuti so skrbeli tako za vzdrževanje prostora znotraj obzidja kot mestnega zaledja: za njuno urejenost, varnost, obdelanost in smotrno rabo. Prizadevali so si za požarno varnost. Stremeli so k čistemu mestnemu okolju in omejevali prostor, kjer se je smela zadrževati živina. Statuti nudijo zgodovinarju izjemne možnosti za preučevanje (pri)mestnega okolja v konkretnem času in primerjalno v daljšem časovnem razdobju. Vabijo h komparativnim raziskavam posameznih vprašanj v večjem številu mest bližnje in daljne okolice. Stautarni odloki pa so preventivne narave:

njihovo konkretno realizacijo bi razkrili podatki iz zapisov vsakdanje prakse.

8.3 Poizkus predstavitve življenja koprskega plemstva na podlagi koprške vicedominske knjige številka 60 (1550–1557)

Urban Orel, mag., doktorski študent, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper

V analizi koprške vicedominske knjige št. 60 (1550–1557), v katero so vicedomini vpisovali imbreviature notarskih spisov, potrebnih za izdajo duplikatov v primeru nejasnosti, sodnih sporov, različnih neprilik ali izgube originalov, bom na podlagi notarsko overjenih pravnih poslov – kupoprodaj, zadolžnic, pogodb o preživljanju, delitvenih in najemnih pogodb – raziskal vidike življenja in delovanja koprskega plemstva. Knjiga obsega 197 strani, večina vpisov je v latinščini in deloma urejena kronološko. Gradivo, ki se hrani v Beneškem državnem arhivu (ASVe), bom obravnaval z vidika premoženjskih strategij, medgeneracijskih odnosov, poročnih povezav ter pogostosti oseb in transakcij. Posebno pozornost bom namenil dokumentom, ki bi lahko kazali na krizo (npr. pogodbe o varstvu sirot, prodaje posesti) v času kuge. Ugotavljal bom tudi, s katerimi nazivi so označeni plemiči (npr. *nobile*, *domino*), koliko aktov so overili vicedomini plemiškega rodu ter kakšno vlogo zemljiškega gospodarstva lahko zaznamo v primerjavi s pomorsko trgovino.

8.4 Požari in oblikovanje požarne varnosti v mestih na Kranjskem do konca 18. stoletja

Vanja Rupnik, mag., ARS

Požari so bili v deželi pogosta nadloga. Vzroke zanje velja iskati predvsem v neprevidnosti ali malomarnosti človeka pri delu z ognjem, medtem ko je širjenju požarov od hiše do hiše botroval način gradnje. Še v 18. stoletju je bil glavni gradbeni material les in streha marsikatere sicer zidane hiše je bila krita s slamo, deskami ali skodlami.

Požarna varnost in gašenje požarov sta bila sprva v pristojnosti mesta. Državne oblasti temu niso namenjale posebne pozornosti, zato je požarne rede izdajalo vsako mesto zase. V 18. stoletju so se v duhu razsvetljenega absolutizma pričeli kazati premiki tudi na področju požarne zakonodaje. Izšli so prvi požarni redi, ki so veljali za celotno deželo ali skupino dežel. Tako je leta 1722 izšel požarni red za Gradec in notranjeavstrijske dežele, ki so ga leta 1773 priredili za Kranjsko.

Prispevek na podlagi ohranjenih arhivskih virov prikazuje oblikovanje protipožarne zavesti prebivalcev Kranjske kot rezultat več desetletij trajajočega prizadevanja državnih oblasti za izboljšanje požarne varnosti. Požari so namreč še vse do konca 18. stoletja opustošili večje dele mest, nato pa so postajali redkejši in omejeni na eno stavbo ali na ožje območje v naselbini.

9.1 Obiskovanje jam: najstarejša »turistična« dejavnost na Slovenskem

dr. Petra Kavrečič Božeglav, Oddelek za zgodovino FHŠ UP

Kraški podzemni svet predstavlja eno pomembnejših turističnih atrakcij Slovenije, jamski turizem pa sodi med najstarejše oblike turistične dejavnosti, ki se je razvila na slovenskem Krasu.

Ta oblika turizma velja za posebnost tudi zaradi svoje časovne kontinuitete. Ni se pojavila šele z razvojem modernih oblik turizma, kjer so se nekateri kraji na »turističnem trgu« pojavili kot novost (vsaj deloma), temveč gre za dejavnost z dolgo »tradicijo«, ki pa je v obdobju modernizacije pridobila nove značilnosti. Prispevek predstavlja »dolgo zgodovino« obiskovanja kraških jam ter njene specifične v predindustrijski in industrijski dobi.

Na podlagi pisnih virov, kot so potopisni dnevniki, znanstvena in strokovna literatura, predstavlja razvoj in ključne značilnosti obiskovanja jam skozi čas. Namen je prispevati k boljšemu razumevanju razvoja jamskega turizma na Krasu in območjih s kraškimi pojavi ter izpostaviti njegov pomen in glavne značil-

-nosti skozi čas. Prispevek se časovno osredotoča na obdobje od 17. stoletja do začetka prve svetovne vojne.

9.2 Kataster jam kot vir zgodovinskih informacij

dr. Jure Tičar, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
dr. Matija Zorn, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
dr. Peter Mikša, Oddelek za zgodovino FF UL

Kraško površje obsega polovico Slovenije. Zaradi izjemne raznolikosti so ga začeli preučevati že v 17. stoletju, s čimer je slovenski kras pomembno prispeval k razvoju krasoslovja in speleologije. Med njegove glavne posebnosti sodijo podzemne jame. Te so danes zavarovane kot naravne vrednote državnega pomena. V Sloveniji je po podatkih Katastra jam registriranih prek 15.400 jam.

Kataster jam, ki ga upravljata Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU in Jamarska zveza Slovenije, vsebuje sistematično urejeno arhivsko gradivo v obliki zapisnikov. Vsako leto jamarji oddajo do 5000 novih enot zapisniškega gradiva ter registrirajo do 500 novih jam. Kataster jam vključuje tudi 174 arheoloških najdišč, pregled arhivskega gradiva pa kaže, da je takšnih vsaj 357. Zajema tudi podatke o množičnih grobiščih, zatočiščih v času vojn, pridobivanju surovin, vojaški, turistični, verski in kulturni rabi jam ter ustnih izročilih. Jame so skozi zgodovino igrale pomembno vlogo, vendar je bil njihov pomen v zgodovinopisju pogosto spregledan. Kataster jam zato nudi še številne raziskovalne priložnosti.

9.3 Terensko preučevanje potencialnih (po)vojnih grobišč v kraških jamah

dr. Jure Tičar, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
dr. Matija Zorn, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
dr. Peter Mikša, Oddelek za zgodovino FF UL

Slovensko družbo so poboji v času med drugo svetovno vojno in po njej močno zaznamovali. Žrtve so zakopane v protitankovskih jarkih, rudnikih, gramoznicah ter kraških jamah. Do leta 2009 je bilo odkritih in popisanih 600 lokacij prikritih grobišč (Ferenc, 2012). Evidenca prikritih grobišč iz-

-med 675 lokacij navaja prisotnost žrtev v 90 kraških jamah (Lampič idr., 2021). Predhodne analize (Mihevc, 1995) na podlagi Katastra jam navajajo 71 jam s človeškimi ostanki, kasnejši pregled (Tičar, 2021) zapisnikov v Katastru jam pa je pokazal, da so človeški ostanki prisotni v 65 od 6956 obravnavanih jam. To nakazuje, da se število potencialnih grobišč pomembno razlikuje od uradnih evidenc.

Na podlagi celostnega pregleda Katastra jam (2024) je bilo ugotovljeno, da so človeški ostanki potencialno prisotni v 209 jamah. S terenskim pregledom 20 takšnih jam smo preverili verjetnost obstoja (po)vojnih grobišč. Človeške ostanke smo potrdili v 10 jamah, v 7 jamah je njihova prisotnost zelo verjetna, v po eni jami pa verjetna in malo verjetna. Za eno jamo smo prisotnost človeških ostankov ovrgli, pri terenskem delu pa s pomočjo pričevanj domačinov odkrili še dodatno (po)vojno grobišče. V treh jamah človeški ostanki pripadajo starejšim zgodovinskim obdobjem.

10.1 Zemljemerska odveza: franciscejski kataster in odprava podložništva v Habsburški monarhiji

Svit Komel, mag., doktorski študent, Oddelek za pravno zgodovino PF UL

Prispevek obravnava uvedbo enotne in izključne lastninske pravice na nepremičninah v Avstrijskem cesarstvu v 19. stoletju, izhajajoč iz primera dežele Kranjske. Osnovna teza je, da so na spremembe lastninskih razmerij ključno vplivali popisi, s čimer označujem poseben način pridobivanja vednosti o lokalnih in relativno vsakdanjih pojavih, praksah in praktični vednosti. Primeri popisov so denimo kompilacije običajnega prava, meritve vremenskih pojavov, topografske raziskave, ekonomske ankete ipd. V prispevku to širše prisotno obliko oblasti-vednosti in njen pomen za spremembe prava ponazorim na primeru vpliva franciscejskega katastra na izvedbo zemljiške odveze, s pomočjo katere je bil na območju Habsburške monarhije uveljavljen institut enotne in izključne lastninske pravice. Na podlagi analize katastrskih del pokažem,

da so popisovalci prek evidentiranja praktične vednosti kmetov o lastnostih zemljišč, lastninskih in občinskih mejah, značilnih proizvodih, cenah itd. pripravili teren za preobrazbo zemljiških premoženjskih razmerij v pomarčni dobi.

10.2 Prekmurje kot žitnica Slovenije

dr. Jernej Kosi, Oddelek za zgodovino FF UL

Kmalu po jugoslovanski okupaciji Prekmurja avgusta 1919 so slovenski uradniki in politiki iz nekdanjih avstrijskih dežel prečkali reko Muro in se prvič v življenju v živo soočili s prekmursko pokrajino. V poročilih, ki so jih posredovali v Ljubljano, so Prekmurje opisovali kot deželo izobilja. Fascinirani nad agrarnim potencialom in produktivnostjo so bili prepričani, da bo v novi državi Prekmurje služilo kot žitnica Slovenije. Prispevek prikazuje primere tovrstne postimperialne ekonomske in nacionalne diskurzivne apropiacije prostora in jih sooča z realnostjo prekmurskih gospodarskih in socialnih okoliščin. Pokaže, da je imela tovrstna podoba le malo skupnega z dejanskimi življenjskimi razmerami v pokrajini, ki jo je v socioekonomskem oziru zaznamovala prenaseljenost.

10.3 Predmet, zaplemba in nastanek Zbirke predmetov iz Azije in Južne Amerike v Pokrajinskem muzeju Celje (1942–1964)

Davor Mlinarič, mag., Pokrajinski muzej Celje

Pokrajinski muzej Celje v svojih zbirkah hrani številne predmete vzhodnoazijske provenience, večina je shranjenih v Zbirki predmetov iz Azije in Južne Amerike, del teh predmetov pa se hrani tudi v Kulturnozgodovinski zbirki. Na osnovi ohranjenega arhivskega gradiva smo poskusili pojasniti, kako so ti predmeti postali del muzejskih zbirk. Izkazalo se je namreč, da je večina teh predmetov prišla v muzej kot rezultat medvojnih in povojnih zaplemb, sprva kot del nacističnih zaplemb na Spodnjem Štajerskem, za katere je bila odgovorna t.i. akcijska enota za zbiranje in evidentiranje predmetov kulturne dediščine. Po koncu druge svetovne vojne pa so bili

predmeti kulturne dediščine prav tako vključeni v proces prehajanja zasebne v državno last. Nalogo zbiranja tovrstnih predmetov so leta 1945 prevzeli v ta namen ustanovljeni zbirni centri. Eden izmed takšnih zbirnih centrov se je nahajal v Celju. S pomočjo do sedaj še neobjavljenih arhivskih virov smo poskusili osvetliti njegovo delovanje. Na podlagi konkretnih primerov prispevek predstavlja delovanje tako nemških kot tudi povojnih oblasti.

IZVLEČEK OKROGLE MIZE

Sodelujoči:

dr. ŽIGA KONCILIJA, ARS;
dr. TANJA MARTELANC, PANG;
VANJA RUPNIK, mag., ARS;
dr. JOŽE ŠKOFLJANEC, ARS;
dr. JULIJANA VISOČNIK, NŠAL;
mag. HEDVIKA ZDOVC, ZAC.

VALORIZACIJA DOKUMENTARNEGA GRADIVA TER KRITERIJI, PO KATERIH ARHIVI DOLOČAJO, KAJ JE ARHIVSKO GRADIVO

S sogovorniki bomo poskušali odgovoriti na vprašanja, kako javni arhivi valorizirajo gradivo, kakšni so kriteriji, po katerih določajo, katero dokumentarno gradivo ima status arhivskega in ga je zato vredno ohraniti. V luči teme zborovanja bomo nadaljevali z vprašanji arhivskih virov in zgodovine naravnih nesreč: v kontekstu preteklih naravnih nesreč se pogosto zastavlja vprašanje, zakaj je nekatere dokumente vredno ohraniti, spet drugi pa tonejo v pozabo in se za njimi izgubi sled. Prav tako se bomo dotaknili vprašanja, kako ogroženo je v primeru naravnih nesreč digitalno arhivsko gradivo. Digitizacija gradiva se namreč pogosto zdi najlažji način materialnega varstva oz. varstva gradiva pred naravnimi nesrečami. Pa je res tako? Je digitalno gradivo zares bolj varno in neobčutljivo na zunanje vplive? Kje se skrivajo nevarnosti izgube digitalnega arhivskega gradiva? Okrogla miza se bo prilagajala vzdušju v dvorani in vprašanjem prisotnega občinstva.

IZVLEČKI UVODNIH REFERATOV NA OKROGLI MIZI

Fond ŠAL 2 – vpogled v družbeno okolje sredine 18. stoletja dr. Julijana Visočnik, NŠAL

Fond ŠAL 2 obsega spise, namenjene Škofijski pisarni (naslovljene večinoma ali na škofa ali na generalnega vikarja), s strani državnih (deželnih) organov (vicedomski urad in glavar, gubernij, razne državne komisije ipd.), večinoma z namenom naročanja države cerkvi glede zelo različnih (običajno praktičnih in konkretnih) zadev. Omenjeni fond posledično odstira vpogled ne le v obstoj cerkvenih institucij v tem času, temveč duhovnike pokaže kot državne uradnike, ki skrbijo za svoje župljane – ne samo v smislu pastorage. Reformna vladarja sta se namreč zavedala, da takratna družba in posledično vsak posameznik potrebuje izobraževanje in ozaveščanje ter sta na ta način delovala preko vseh svojih služb. Tako so nove ideje, reforme in napredek prišli do preprostega prebivalstva. Gradivo, zbrano v omenjenem fondu, ponuja zanimiv vpogled v družbeno okolje sredine 18. stoletja, v povezanost ter prepletenost države in Cerkve ter ponuja še neizkoriščene možnosti raziskovanja.

Naravne nesreče in digitalno arhivsko gradivo dr. Žiga Koncilija, ARS

Avtor v prispevku predstavi pomen zaščite digitalnega arhivskega gradiva pred naravnimi nesrečami (poplavi, požari, potresi, neurji), saj le-te lahko resno ogrožajo dostopnost, uporabnost, celovitost, trajnost in avtentičnost digitalnih podatkov. Ključni instrument varstva, ki ga že dlje časa predvideva slovenska arhivska zakonodaja, so notranja pravila za zajem in hrambo gradiva v digitalni obliki, vključno z oceno tveganja. Slednja vključuje prepoznavanje informacij-

-skih sredstev, njihove ranljivosti in potencialne grožnje ter končno oceno tveganj. Na podlagi tega sledi uvedba ustreznih zaščitnih ukrepov, med drugim ukrepov obvladovanja tveganj pred naravnimi nesrečami. Čeprav slovenska arhivska zakonodaja že predvideva sodobne pristope, se pri izvajanju kažejo številni izzivi, zlasti v javni upravi, zato igrajo arhivi zelo pomembno vlogo pri zagotavljanju varne in dolgoročne hrambe digitalnega gradiva.

***Okoljska zgodovina zgodnjega novega veka po »obskurnih«
in »pomembnih« tipih arhivskega gradiva: primer iz
zgodovine ptic na Štajerskem v 18. stoletju***

dr. Žiga Zwitter, Oddelek za zgodovino FF UL

Eden od mnogih tipičnih ukrepov držav, kjer so v 18. stoletju vladali razsvetljeni absolutisti in kjer je gospodarska politika mdr. namenjala pozornost fiziokratizmu, tudi Habsburške monarhije v terezijanskem času, je bilo državno organizirano zatiranje nekaterih pogostih zrnoredih ptičjih vrst, da bi zmanjšali zadevno škodo v kmetijstvu. Predavanje sestavlja podatke iz računske dokumentacije in korespondence o zatiranju zrnoredih ptic v gospostvih Gornji Grad, Vrbovec in Rudenek na Spodnjem Štajerskem iz let 1750–1772, predvsem vrabcev. Primerja jih z današnjimi podatki o razširjenosti vrabcev in predstavlja v kontekstu registrov žitne desetine iz poznega 18. stoletja. Gornjegrajske arhivalije bodo, če se bo avtorju pravočasno nasmehnila arhivska sreča, dopolnjene z izborom virov iz arhiva graškega gubernija; arhiv vmesnega oblastva, okrožnega urada Celje, za obravnavano obdobje ni ohranjen. Predavanje po eni strani v novi, okoljsko- in intelektualnozgodovinski luči osvetljuje predstavljeno akcijo, po drugi strani pa pokaže, kakšno dodano vrednost v tem primeru omogoča ustvariti na videz malo pomembna računska dokumentacija – tip gradiva, ki je bil v preteklosti pogosto škartiran.

POSAVSKI MUZEJ BREŽICE **pmb**

INŠTITUT INSTITUTE
ZA NOVEJŠO ZGODOVINO OF CONTEMPORARY HISTORY